

การประยุกต์ใช้หลักสารานียธรรม 6 ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์
อำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคาย
**An Application of Saraniyadhamma for the Sangha Administration
of Photak District, Nongkhai Province**

พระศรีณญกมล ภัททมงคลโล (ชนะบุญ),
พระครูพิศาลสารบัณฑิต และ พระครูจิรธรรมธัช
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตหนองคาย
**Phrasaranyakamon Bhattamangkaro (Chanaboon),
Phrakru Phisalsarbunthit and Phrakrujiradhammathat**
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nong Khai Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: jack_nitikorn_wichuma2517@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสารานียธรรม 6 ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคาย” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนามโดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ 1. เพื่อศึกษาหลักสารานียธรรม 6 ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา 2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคาย และ 3. เพื่อประยุกต์ใช้หลักสารานียธรรม 6 ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคาย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ นำเสนองานวิจัยในลักษณะพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย พบว่า หลักสารานียธรรม 6 ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เป็น ธรรมที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ถือว่าเป็นธรรมที่เป็นพลังในการสร้าง ความสามัคคี มีอยู่ 6 ข้อ คือ 1. กายกรรม คือ การกระทำทางกายที่ประกอบด้วยเมตตา เช่นการให้การอนุเคราะห์ช่วยเหลือและเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น ไม่รังแกทำร้ายผู้อื่น 2. วจีกรรม คือ การมีวาจาที่ดี สุภาพ อ่อนหวาน พุดมีเหตุผล ไม่พุดให้ร้ายผู้อื่นทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน 3. มโนกรรม คือ ความคิดที่ประกอบด้วยเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นการคิดดีต่อกันไม่คิดอิจฉาริษยา หรือไม่คิดมุ่งร้ายพยาบาท หากทุกคนคิดแล้วปฏิบัติเหมือนกันความสามัคคีก็จะเกิดขึ้นในสังคม 4. สาธารณโภคี คือ การรู้จักแบ่งสิ่งของให้กันและกันตามโอกาสอันควร เพื่อแสดงความรักความหวังดีของผู้ที่อยู่ในสังคมเดียวกัน 5. สีลสามัญญตา คือ ความรักใคร่สามัคคี รักษาศีลอย่างเคร่งครัดเหมาะสมตามสถานะของตนมีความ

* วันที่รับบทความ: 15 พฤษภาคม 2564; วันแก้ไขบทความ 7 มิถุนายน 2564; วันตอบรับบทความ: 11 มิถุนายน 2564

Received: May 15, 2021; Revised: June 7, 2021; Accepted: June 11, 2021

ประพจน์สุจริตปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของหมู่คณะ และ 6. ทิฐิสามัญญตา คือ การมีความเห็นร่วมกัน ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักเคารพและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นร่วมมือร่วมใจในการสร้างสรรค์สังคมให้เกิดความสงบ

การบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคาย ซึ่งจากการศึกษาในแต่ละด้านของการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอโพธิ์ตากจังหวัดหนองคายพบว่าด้านการปกครองมีปัญหาในเรื่องพระสงฆ์ที่ยังไม่ให้ความร่วมมือในกิจกรรมทางคณะสงฆ์อย่างเต็มที่ที่มีการปฏิบัติไม่ตรงตามหลักพระธรรมวินัยและข้อวัตรปฏิบัติที่เป็นความงามของการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ที่เป็นสิ่งที่สร้างความน่าเลื่อมใสความศรัทธาให้เกิดขึ้นกับพระสงฆ์ในด้านของการศึกษานั้นพระสงฆ์มีบทบาทในเรื่องของการสอนและการเรียนนักรธรรมทั่วไปจนถึงนักรธรรมเอกและเปรียญธรรม 1 ถึง 9 โดยมีโรงเรียนที่สอนแต่มีปัญหาในเรื่องของการเดินทางและครูที่สอนนักรธรรมตรีโทเอกและเปรียญธรรมและด้านการสังคมสงเคราะห์นั้นได้ความร่วมมือบางโรงเรียนบางโรงเรียนนั้นไม่ได้ให้ความร่วมมือในเรื่องของการสอนศีลธรรมในโรงเรียนการเผยแพร่พระพุทธศาสนานั้นพระสงฆ์ในพื้นที่ส่วนมากเป็นพระสงฆ์ที่ไม่มีความรู้ในคำสอนทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องทำให้การเผยแพร่พระพุทธศาสนานั้นไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรเป็นเพียงจัดการปัญหาพื้นฐานเท่านั้นด้านสาธารณูปการและด้านสาธารณะสังคมสงเคราะห์ที่เกิดขึ้นในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอโพธิ์ตากจังหวัดหนองคายมีปัญหาแต่ไม่มากเพราะเป็นการร่วมมือระหว่างชุมชนกับทางวัดโดยผู้นำชุมชนเป็นผู้ดำเนินการและทางวัดเป็นสถานที่และการให้ความร่วมมือเพื่อที่จะช่วยในเรื่องของการต่างๆไม่ว่าจะเป็นค่าน้ำค่าไฟค่าสาธารณูปโภคการซ่อมแซมวัดวาอารามและการสงเคราะห์เป็นการช่วยเหลือในเรื่องของชาวพนักิจศพเพื่อที่จะสร้างความสุขและความมั่นคงให้กับประชาชนในพื้นที่

ประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม 6 ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคาย โดยการประชุมพระสังฆาธิการในอำเภอโพธิ์ตากจังหวัดหนองคายเพื่อสร้างองค์ความรู้ในเรื่องของการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาต่างๆเพื่อที่จะใช้ในเรื่องของการเผยแพร่พระพุทธศาสนาและการช่วยเหลือสังคมสงเคราะห์ตรงตามการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้านได้แก่ 1. ด้านกายกรรม อันประกอบด้วยเมตตา คือ การกระทำทางกายที่ประกอบด้วยเมตตา เช่นการให้การอนุเคราะห์ช่วยเหลือ 2. วชิกรรม อันประกอบด้วยเมตตา คือ การมีวาจาที่ดี สุภาพ 3. มโนกรรมอัน ประกอบด้วยเมตตา คือ ความคิดที่ประกอบด้วยเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลัง 4. สาธารณโภคี คือ การรู้จักแบ่งสิ่งของให้กันและกันตามโอกาสอันควร 5. สีสสามัญญตา คือ ความรักใคร่สามัคคี รักษาดีอย่างเคร่งครัดเหมาะสม 6. ทิฐิสามัญญตา คือ การมีความเห็นร่วมกัน ไม่เห็นแก่ตัว

คำสำคัญ: การประยุกต์; สาราณียธรรม; การบริหารกิจการคณะสงฆ์

Abstracts

The research entitled “An application of 6 for the Sangha’s Activity Administration of Photak District, Nongkhai Province is the qualitative research in the field study by having the purposes of the research, that Are, 1) to study the principle of 6 as appeared in the Buddhist scripture 2) to study the problems situation of the Sangha’s activity administration of Photak District, Nongkhai Province and 3) to apply the principle of 6 for the Sangha’ activity administration of Photak District, Nongkhai Province.

The results of the research were found that the principle of 6 as appeared in the Buddhist Scripture is the state of conciliation that is considered as the power that creates the unity having six items, that is, 1. associated with a loving kindness is the physical action with such as to be charitable for others, not to bully the others. 2. Vacikamma associated with a loving kindness is good, polite, reasonable, words, not to condemn the others 3. Manokamma associated with a loving kindness is the thought with a loving kindness both without blames, to be good thoughts for each other, not to be jealous or not to revenge. If everybody thinks and practices in the same way, the unity will occur in the society. 4. is to know how to share the things for each other in the suitable occasion in order to express the love and good wishes of the people who live in the same society 5. is the affection and unity, to observe the precepts seriously in accordance with one’s own capacity by practicing honestly and the group’s regulation, not to trouble the others and 6. is to have the co-operative opinion, not to be selfish and to respect and listen to the others’ opinions and participate in creating the society to be peace. These six laws of nature, who practices, will create the harmoniousness and to assist each other, not to quarrel, it will cause the unity forever.

From studying each aspect of the Sangha’s activity administration of Photak District, Nongkhai Province, it was found that in the aspect of ruling, the problem is that the Buddhist monks did not give the participation completely in the Sangha’s activity and to behave themselves not to be identical to the Buddha’s teaching and discipline. That is the rightfulness for lifestyle of Sangha who must create the faith for themselves. In the aspect of education, the Buddhist monks play an important roles in teaching and Dhamma study from the first grade to the third grade and Pali study from Pali 1 to 9 by providing the schools for teaching. But there still have the problems, that is, transportation, not enough teachers both in the Dhamma study and Pali study and in the aspect of social assistance, some schools give participation and some do not give. In the moral teaching in school and propagation of Buddhism, majority of Buddhist monks have not enough knowledge in the Buddhist teaching. So the propagation does not face the sufficient successfulness. It is only its fundamental problems. The aspect of public assistance and social assistance occur in the Sangha’s activity administration of Photak District, Nongkhai Province, it still has the problem but a little bit because of the participation between the community and the temples by the community leaders carrying on their duties and the temples are the places for managing activities. That participation is to assist various activities such as to assist the cost of utilities and the cost of repairing the temples and to assist in the crop cremation in order to create the happiness and certainty for the community.

An application of 6 for the Sangha’s activity administration of Photak District, Nongkhai Province is to create the body of knowledge in applying various Buddhist doctrines for propagating Buddhism and to assist the social assistance identity to the six aspects of the Sangha’s activity administration by using the principle of 6 in order to create the unity between people and community in each aspect, that is, 1. The aspect of associated with loving kindness is the physical action with loving kindness such as assistance 2. Vacikamma associated with loving kindness is to have good and polite words 3. Manokamma associated with loving

kindness is the concept with loving kindness openly and in private 4. is to share things to each other in accordance with the occasion 5. is harmonious, serious observance of the precepts as appropriate and 6. is a co-operative opinion, not to be selfish.

Keyword : Application; Principle of 6 As Appeared; Sangha's Activity

บทนำ

วัดและพระสงฆ์ มีบทบาทสำคัญแก่ประชาชนและสังคมมาตลอดไม่ว่าจะเป็นแหล่งให้การศึกษา การอาชีพ การรักษาโรค การพิจารณาตัดสินความ การให้คำแนะนำสั่งสอนและปรึกษา สร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ รวมทั้งกิจกรรมอื่นๆที่เกี่ยวข้องที่รวมอยู่ในวัด ต่อมาบทบาทดังกล่าวได้ลดน้อยลงตามสภาพความเจริญและการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง มีการแบ่งความรับผิดชอบกิจกรรมบางอย่างที่วัดเคยมีบทบาทออกไป เช่นการศึกษา การรักษาพยาบาล ประกอบกับวิถีชีวิตของประชาชนที่รับเอาอารยธรรมทางตะวันตกมากขึ้น กระทั่งความจำเป็นในการประกอบอาชีพ ทำให้บุคคลที่เคยเข้ามาร่วมในกิจกรรมต่างๆ ภายในวัดลดลงไปด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างวัดและพระสงฆ์กับประชาชนก็ห่างกัน ขาดการส่งเสริมการให้ความร่วมมือในกิจกรรมการทำงานบำรุงดูแลรักษาวัดและกิจการในพระพุทธศาสนา เท่าที่ควร ส่งผลให้โอกาสของประชาชนที่จะได้ศึกษารับรู้หลักธรรมทางศาสนาน้อยลง มีผลให้คุณธรรมจริยธรรมในสังคมเสื่อมลง ประกอบกับมีวัดหลายแห่งได้มุ่งเน้นการพัฒนาในด้านวัตถุ มีการก่อสร้างที่ใหญ่โตสวยงาม ใช้งบประมาณจำนวนมากทำให้เกิดความจำเป็นและไม่สอดคล้องกับสภาพชุมชนเศรษฐกิจและการใช้งาน เกิดการทำลายสภาพแวดล้อมของวัด มุ่งหารายได้เข้าวัดมากเกินไป พระสงฆ์ไม่สนใจศึกษาเล่าเรียน รวมทั้งการปฏิบัติและเผยแผ่แก่ประชาชน ทำให้เกิดวิกฤติศรัทธาของประชาชนที่มีต่อพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมสนับสนุน เพื่อให้องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องคือ วัด พระสงฆ์ ตลอดจนถึงพุทธศาสนิกชน ได้มีการฟื้นฟู พัฒนา กำหนดแนวทางดำเนินกิจการพระศาสนาให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพสมบูรณ์ เป็นศูนย์รวมจิตใจโดยพระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและช่วยชี้แนวทางที่ถูกต้อง (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550 : 4)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการทำการวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้หลักสารณียธรรม 6 ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคาย ซึ่งมีพระสงฆ์ในพื้นที่จำนวนหนึ่ง ซึ่งเป็นพระสงฆ์ในระดับผู้นำ เช่น เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ที่คอยดูแลกิจการคณะสงฆ์อำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคายโดยปกครองดูแลในงานด้านต่างๆ ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ที่มีต่อการบริหารงานคณะสงฆ์ เพื่อนำมาปรับใช้ในการบริหารกิจการของคณะสงฆ์และสร้างความสามัคคีที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นอันจะเป็นแบบอย่าง และแนวทางสำหรับพระสงฆ์อื่น ๆ โดยส่วนรวมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักสาราณียธรรม 6 ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคาย
3. เพื่อประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม 6 ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคาย

ระเบียบวิธีวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การทำวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการศึกษาใน 2 วิธี คือ การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ และการสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นฐานในการนำเสนอและการอ้างอิง เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

1) ศึกษาเอกสาร (Documentary - Research) จากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary source) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกอันเป็นแหล่งข้อมูลที่เป็นหลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย

2) ศึกษาเอกสารจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary source) ได้แก่ เอกสาร งานวิจัย หนังสือที่นักปราชญ์ทั้งหลายเขียนไว้ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม 6 ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคาย

3) ศึกษาข้อมูลภาคสนาม จะใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยเก็บข้อมูลจากบุคคลที่มีบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม 6 ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคาย ที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ 35 รูป/คน

2. วิธีการเก็บข้อมูล

1) ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ เก็บข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉบับภาษาไทย พุทธศักราช 2539 และคัมภีร์อรรถกถา ใช้ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

2) ข้อมูลทุติยภูมิ เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารตำรา หนังสือ รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3) ข้อมูลภาคสนาม ใช้วิธีสร้างชุดคำถาม เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งจะสัมภาษณ์บุคคลที่เป็นแบบอย่างในหมู่บ้าน ชุมชน สังคมปัจจุบัน ตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ โดยสร้างชุดคำถามเพื่อหาข้อมูลในเรื่องการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม 6 ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคาย จำนวน 35 รูป/คน ซึ่งมีเกณฑ์การคัดเลือกบุคคลที่จะมาทำการสัมภาษณ์เพื่อเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

3. เครื่องมือในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ

3.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้แบ่งออกแบบสัมภาษณ์เป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 คือ คำถามข้อมูลทั่วไปให้ผู้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 คือ คำถามเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักสารานุกรม 6 ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคาย

3.2 การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

ขั้นตอนการสร้างแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์ในการวิจัย โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1) สร้างแบบสัมภาษณ์ จากกรอบเนื้อหาของวัตถุประสงค์ และนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย เพื่อตอบโจทย์การวิจัย

2) เสนอร่างแบบสัมภาษณ์ต่ออาจารย์ที่ปรึกษา

3) นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไขตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาแนะนำ

4) นำข้อมูลที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว เสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) เพื่อความถูกต้องของแบบสัมภาษณ์

5) นำแบบสัมภาษณ์ไปปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งหนึ่งตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ และดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

3.3 วิธีวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ประเด็นปัญหาเป็นตัวตั้ง แล้วหาคำตอบจากข้อมูลที่เก็บและรวบรวมไว้ สังเคราะห์ วิเคราะห์ เพื่อให้เป็นไปตามกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยที่ได้ตั้งไว้แล้ว

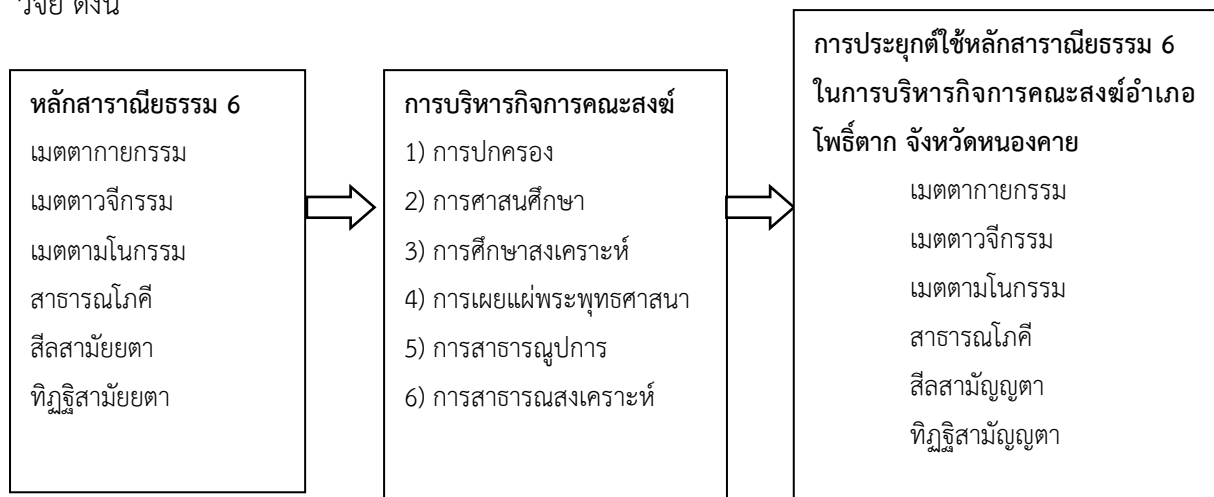
3.4 วิธีการนำเสนอ เป็นการนำเสนอแบบเชิงพรรณนา (Descriptive) และจัดทำเป็นรูปเล่มตามกรอบของมหาวิทยาลัยกำหนดไว้

3.5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในเบื้องต้นจะนำไปพร้อมๆกับการเก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยเก็บข้อมูลได้ในส่วนหนึ่ง และนำมาตรวจสอบแล้วว่าหน้าเชื่อถือได้ ก็จะมีการวิเคราะห์ข้อมูลพร้อมๆกันไปด้วย ประเด็นที่ทำการศึกษาการประยุกต์ใช้หลักสารานุกรม 6 ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคาย ตั้งแต่เริ่มต้นมาจนถึงปัจจุบัน เพื่อที่จะแยกปรากฏการณ์ในแต่ละช่วงเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลให้ชัดเจนยิ่งขึ้นโดยใช้บริบทที่สังคมเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งจะเป็นไปในลักษณะการเขียนพรรณนา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม 6 ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคาย” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

1. หลักสาราณียธรรม 6 ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

1.1 ความเป็นมาของหลักสาราณียธรรม

ในพระไตรปิฎกคือคัมภีร์สำคัญของพระพุทธศาสนา ได้ระบุเรื่องราวและเหตุการณ์ต่างๆ อันเป็นเหตุที่มาของคำสอนแห่งสาราณียธรรม ซึ่งเป็นธรรมที่ทำให้ระลึกถึงกัน กล่าวคือพระพุทธเจ้าทรงยกเมตตาเป็นแกนกลางในการแก้ไขความขัดแย้ง ทรงแสดงสั่งสอนพระภิกษุสงฆ์เมื่อหมู่สงฆ์เกิดปัญหา การทะเลาะวิวาท อย่างกรณีของภิกษุโกสัมพีโดยมีนัยยะโดยย่อ ความว่า “พวกบรรดาภิกษุ ไม่ปรารถนาปรับความเข้าใจกัน ไม่ทำความปรองดองกันไม่ปรารถนาความปรองดองกัน” พระพุทธองค์ทรงวินิจฉัยโดยการตั้งคำถามกับภิกษุเหล่านั้นว่า ขณะที่เกิดเหตุทะเลาะวิวาทนั้น “เธอทั้งหลายได้ตั้งมั่นเมตตาทายกรรม ตั้งมั่นเมตตาวจีกรรม และตั้งมั่นเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลังบ้างหรือไม่” ภิกษุเหล่านั้นตอบปฏิเสธ มิได้กระทำด้วยความตั้งมั่นดังกล่าว พระพุทธเจ้าจึงชี้ให้เห็นว่า ก็เพราะเหตุที่ภิกษุไม่ตั้งมั่นในเมตตาต่อกันทางกาย วาจา ใจ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง จึงเป็นเหตุให้ทะเลาะ เบาะแว้งกัน ทำร้ายกันด้วยวาจา เป็นการกระทำที่ไม่ก่อเกิดประโยชน์ ทำให้เกิดความทุกข์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 12/490/529) หลักสาราณียธรรมเป็นธรรมที่ช่วยลดความบาดหมางลดการทะเลาะ ลดการวิวาทกันเป็นธรรมชั้นยอด ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลายส่วนอันเป็นสูงสุดเป็นที่ยึดกุมเรือนยอด แม้นฉันใดทิวฐิอันไกลจากกิเลสที่เป็นข้าศึกเป็นนียยานิกธรรม นำบุคคลผู้ทำตามนั้นออกไป เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เป็นธรรมชั้นยอดที่ยึดกุมสาราณีย

ธรรม 6 ประการนี้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 12/492/533) นัยยะดังกล่าวมีความสอดคล้องกับเรื่องราวในภณบทสูตร ที่พระองค์ตรัสเหตุแห่งความบาดหมางไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย ในทิศใด ภิกษุทั้งหลายเกิดความบาดหมางกัน ทะเลาะ วิวาทกัน ใช้หอกคือปากทิ่มแทงกันอยู่ ทิศนี้ แม้เพียงคิดก็ไม่เป็นที่สำราญแก่เราไม่จำเป็นต้องพูดถึงการไป ส่วนในทิศใด ภิกษุทั้งหลายพร้อมเพรียงกัน ชื่นชมกัน ไม่วิวาทกัน เป็นเหมือนน้ำนมกับน้ำ มองกันด้วยนัยน์ตาที่เปี่ยมด้วยความรักอยู่ทิศนี้ แม้ไปเยือนก็เป็นที่ยำราญแก่เรา ไม่จำเป็นต้องพูดถึงการคิดในเรื่องนี้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 20/125/371-373)

ดังนั้น หลักสาราณียธรรมที่มีหลักเมตตาเป็นหลักธรรมที่เป็นแกนกลาง เป็นหลักการที่นำมาซึ่งความระลึกถึงกัน 6 อย่าง คือทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่ความเคารพ เพื่อสงเคราะห์กันเพื่อการไม่ทะเลาะวิวาทกัน เพื่อความสามัคคีปรองดองกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้นมี 6 ประการ คือ เมตตา ภาวกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตาภวกรรม การแบ่งปันลาภทั้งหลายที่ได้มาโดยชอบธรรม การรักษาศีล การมีอริยทวิภูฏี (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 8/274/368)

นอกจากนี้ หลักสาราณียธรรม ยังหมายความถึงสภาวะการแสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนมนุษย์แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน, ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน, การตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน, การแบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน, การมีความประพฤติสุจริตตั้งมั่นรักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ, การเคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551 : 233)

1.2 องค์ประกอบของหลักสาราณียธรรม

หลักสาราณียธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน คือทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่ความเคารพ เพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อการไม่ทะเลาะวิวาทกัน เพื่อความสามัคคีปรองดองกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนี้มีรายละเอียดหรือองค์ประกอบดังต่อไปนี้ 1) เมตตาภาวกรรม หลักธรรมในข้อนี้เป็นการประพฤติที่เหมาะสมที่ควร เป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพแก่คนรอบข้าง เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กันเกื้อกูลกัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน 2) เมตตาวจีกรรม ใช้วาจาคำพูดที่เป็นสัมมาทวิฏี ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่ศรัทธา และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน 3) เมตตาภวกรรม มีความปรารถนาดี ทำให้เป็นที่เคารพเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน 4) การแบ่งปันลาภทั้งหลายที่ได้มาโดยชอบธรรม ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกันเพื่อความสามัคคีกัน และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน 5) รักษา ศีล ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ถูกต้อนหาและทวิฏีครอบงำ เป็นไปเพื่อการมีสมาธิเสมอกันกับเพื่อน ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กันเพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน และความเป็น

อันหนึ่งอันเดียวกัน 6) มีอริยทวิญญู มีความเห็นไปในทางที่ถูกที่ควร เป็นธรรมที่นำมาเพื่อความสันทุกข์แก่ผู้ปฏิบัติตาม ข้อนี้ก็เป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 8/274/368)

2. สภาพปัญหาการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคาย

1) ด้านการปกครองของคณะสงฆ์ภายในอำเภอโพธิ์ตากจังหวัดหนองคายนั้นมีการปกครองเป็นรูปแบบที่มีความชัดเจนโดยใช้หลักธรรมหลักวินัยของพระพุทธเจ้าเป็นตัวกำหนดในเรื่องของพรรษาและการยอมรับในเรื่องของมติคณะสงฆ์แห่งประเทศไทยและกฎหมายกฎระเบียบข้อกติกาต่างๆของประเทศเพื่อที่จะดำเนินชีวิตอยู่บนพื้นฐานของความมั่นคงในการดำเนินและใช้ชีวิตความเป็นพระสงฆ์ในด้านนี้มีปัญหาในเรื่องของพระสงฆ์ในพื้นที่ไม่ค่อยปฏิบัติตามกฎของพระธรรมวินัยเท่าที่ควรมีการบริจาครหรือเรียไรและมีการดำเนินและใช้ชีวิตเช่นไม่เข้าร่วมลงปาฏิโมกข์หรือไม่รักษาศีลเท่าที่ควรทำให้เกิดความรวมและความเชื่อศรัทธาจากประชาชนได้ซึ่งเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ประชาชนออกจากออกห่างจากพระพุทธศาสนา (สัมภาษณ์ : พระครูกันตคุณาจารย์)

2) ทังนี้วิธีการจัดการปัญหาในด้านนี้ก็จะเน้นในเรื่องของการประชุมพระสังฆาธิการเป็นประจำทุกเดือนเพื่อที่จะเป็นการเข้มงวดและเป็นการตักเตือนให้พระสงฆ์ในพื้นที่นั้นคำนึงถึงสิ่งที่อยู่ในตัวเองคือความศรัทธาที่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาทำให้เราเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาข้อวัตรปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าเป็นผู้วางไว้เราต้องปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธองค์เพื่อจุดมุ่งหมายสูงสุดในการดำเนินและใช้ชีวิต ในด้านของการส่งเสริมในเรื่องของการทัศนศึกษาก็มีพระสงฆ์ที่มีความสนใจใฝ่เรียนรู้อยู่เป็นจำนวนมากในระดับหนึ่งไม่ว่าจะเป็นการเรียนทางธรรมคือนักธรรมตรีนักธรรมโทนักธรรมเอกและในระดับเปรียญธรรม 1-9 ก็มีสำนักเรียนที่เป็นสำนักเรียนเกิดขึ้นในวัดที่มีขนาดใหญ่เช่นวัดเจ้าคณะอำเภอวัดเจ้าคณะตำบลมีครูผู้ที่ได้เปรียญธรรม 5 6 7 8 9 มาสอนเพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งความรู้ในด้านของเปรียญธรรมเป็นอย่างดีในขณะเดียวกันก็จะเน้นในเรื่องสังคมสงเคราะห์ (สัมภาษณ์ : พระครูปัญญาธรรมวัตร)

3) ด้านการศึกษาจะมีพระสอนศีลธรรมเข้าไปการในโรงเรียนเพื่อสร้างรูปแบบการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินและใช้ชีวิตให้กับกลุ่มเด็กและเยาวชนในขณะเดียวกันทุกวันพระ 8 ค่ำและ 15 ค่ำประชาชนต่างก็เข้ามาทำบุญให้ทานที่วัดพระสงฆ์ได้โอกาสในเรื่องของการสังคมสงเคราะห์ในเรื่องของความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในเรื่องของการดำเนินชีวิตเพราะปัญหาสังคมในทุกวันนี้จะเห็นว่าเกิดสภาวะความเร่งรีบของการทำมาหากินทำให้ประชาชนนั้นออกห่างจากหลักธรรมพระพุทธศาสนาจึงเกิดปัญหาต่างๆมากมายเช่นการขาดศีล 5 เมื่อประชาชนนั้นเข้ามาวัดที่จะเป็นในลักษณะของจิตอาสาเพื่อการพัฒนาวัดพระสงฆ์ก็จะให้แนวร่วมของหลักธรรมเพื่อที่จะใช้ในการการดำเนินชีวิตเพื่อที่จะทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนนั้นดำเนินบนทางสายกลางอย่างถูกต้องและมีจรรยาบรรณในการประกอบวิชาชีพทุกอย่าง (สัมภาษณ์ : พระครูโพธิ์ธรรมานุสิฐ)

ส่วนในด้านของการเผยแพร่พระพุทธศาสนานั้นเกิดปัญหาในเรื่องของความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเมื่อพระที่เป็นพระที่เผยแพร่ศาสนาออกไปยังประชาชนเมื่อประชาชนนั้นรับสิ่งที่พระนั้นได้สั่งสอนไปปรับปรุงและใช้ในการดำเนินชีวิตปรากฏว่าใช้ไม่ได้สิ่งแสดงว่าพระองค์นั้นไม่มีความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่แท้จริงส่งผลให้ประชาชนนั้นหาทางออกจากทุกข์ไม่เจอในเรื่องของการสื่อสารหลักธรรมที่สำคัญหลักธรรมในการดำเนินชีวิตกับประชาชนนั้นเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ขาดหายและเป็นปัญหาอย่างมากของอำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคายเพราะมีพระที่ไม่ได้เป็นนักเผยแพร่และไม่มีความเข้าใจในเรื่องของสื่อโซเชียลมีเดียต่างๆที่จะนำเสนอธรรมะที่สามารถเข้าใจง่ายเพราะการนำเสนอธรรมะที่เข้าใจง่ายสามารถปฏิบัติได้จริงก็จะทำให้เกิดการดำเนินชีวิตที่ง่ายและคนอยากที่จะเข้าวัดมากยิ่งขึ้นยกตัวอย่างเช่นถ้ามีพระที่มีความเข้าใจในเรื่องของการอธิบายการให้ทานอย่างกระจ่างชัดได้ชัดเจนคนก็จะนิยมการให้ทานการรักษาศีลการบริจาคทานและการบริจาคต่างๆที่เป็นลักษณะแรงกายและแรงใจเพื่อสร้างศาสนสถานบูรณะปฏิสังขรณ์วัดวาอารามไม่มีความเจริญงดงามมากยิ่งขึ้นและคุณภาพชีวิตของพระสงฆ์ก็จะดีมากยิ่งขึ้น (สัมภาษณ์ : พระครูจันทธรรมโสภิต)

ส่วนในด้านบูรณะปฏิสังขรณ์วัดวาอารามนั้นเป็นการร่วมมือระหว่างพระสงฆ์ที่เป็นเจ้าอาวาสเจ้าคณะตำบลเจ้าคณะอำเภอและผู้นำชุมชนกำนันผู้ใหญ่บ้านและหน่วยงานของรัฐในพื้นที่คืออบตที่เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความร่วมมือโดยอาศัยงานบุญงานประเพณีเพื่อเป็นการระดมทุนโดยที่ทางวัดก็จะมีคณะกรรมการแต่ละวัดเกิดขึ้นเพื่อที่จะเป็นการกำหนดในเรื่องของการใช้จ่ายค่าน้ำค่าไฟค่าสาธารณูปโภคต่างๆเกิดขึ้นภายในวัดรวมกระทั่งทุกๆวันพระ 8 คำและ 15 คำนั้นประชาชนในพื้นที่ต่างก็จะเข้าวัดเพื่อที่จะช่วยเหลือและรักษาความสะอาดนอกจากการให้ทานแล้วส่วนการบูรณปฏิสังขรณ์นั้นบางชุมชนได้ช่วยในเรื่องของแรงโดยมีการสมัครใจในเรื่องของจิตอาสาที่เข้ามาช่วยในเรื่องของการก่อสร้างการทาสีการบูรณะปฏิสังขรณ์ต่างๆเกิดขึ้นภายในวัดเพื่อที่จะทำให้วัดนั้นเกิดสภาพที่มีความน่าอยู่น่าอาศัยมีความร่มรื่นสวยงามและเป็นระเบียบในทุกๆอย่างของชุมชนในด้านนี้ไม่มีปัญหาเกิดขึ้นเพราะเป็นการร่วมมือระหว่างชุมชนกับทางวัดได้อย่างลงตัว (สัมภาษณ์ : พระครูกันตคุณาจารย์)

ในด้านสังคมสงเคราะห์กับชุมชนนั้นก็เป็นการร่วมมือกันระหว่างผู้นำชุมชนและวัดที่จะเป็นในเรื่องของการให้เช่าบูชาหรือให้ยืมสิ่งของที่เป็นสาธารณะเช่นเต็นท์เช่นโต๊ะเช่นถ้วยจานชามและเครื่องเสียงเพื่อที่จะใช้ในเรื่องของประกอบพิธีกรรมทางศาสนาพิธีกรรมที่เป็นประเพณีพิธีกรรมทั้งสี่คาสีขาวของประชาชนเงินรายได้ที่ได้ก็จะวนเวียนกลับมาในเรื่องของค่าสาธารณูปโภคต่างๆของทางวัดเพื่อที่จะเป็นการบูรณะปฏิสังขรณ์ในเวลาเดียวกันทางหมู่บ้านต่างๆมีการจัดตั้งกองทุนระหว่างชุมชนกับวัดเพื่อที่จะเป็นการช่วยเหลือผู้ที่ต้องสูญเสียคนที่รักไปบ้านหมู่บ้านจะเก็บศพละ 30 บาทเพื่อที่จะให้ผู้ให้ผู้ที่เสียคนที่เรารักได้มีเงินทุนในการดำเนินชีวิตหลังจากนั้นก็ถือว่าเป็นการจัดตั้งกองทุนระดับชุมชนระดับหมู่บ้านเพื่อที่จะทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันของประชาชนมีความมั่นคงในชีวิตมากยิ่งขึ้นในด้านนี้ก็ถือว่าไม่มีปัญหาอะไรเพราะว่าวัดและผู้นำชุมชนเป็นความร่วมมือกันเพื่อที่จะทำให้เกิดชุมชนนั้นได้รับการพัฒนาในด้านของการสังคมสงเคราะห์ให้ผู้นำชุมชนนั้นได้ใช้พื้นที่

ของวัดที่เป็นพื้นที่สาธารณะในการจัดกิจกรรมต่างๆที่พระเน้นให้ใช้ประโยชน์จากการสร้างส่วนรวมและเป็น การชักจูงชักนำประชาชนให้เข้าสู่วัดให้รู้จักวัดและรู้จักธรรมะภายในวัดเพื่อที่จะทำให้ชุมชนเป็นชุมชน ที่มี คุณธรรมและน่าอยู่มากยิ่งขึ้น (สัมภาษณ์ : พระครูปัญญารธรรมวัตร)

3. การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม 6 ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคาย

1) เมตตาทายกรรม คือ ภิกษุ และสามเณรทั้งหลาย พึงกระทำให้สิ่งใดก็ต้องให้ยึดมั่นด้วยความ เมตตา ได้แก่ การแสดงความมีน้ำใจช่วยเหลือชนชววยในกิจการงานต่างๆ ที่ควรของเพื่อนภิกษุสามเณร ของ เพื่อนอุบาสกอุบาสิกาทั้งหลาย ไม่ว่าจะป็นต่อหน้าหรือลับหลังก็ตาม ในด้านเมตตาทายกรรมจากการศึกษา สัมภาษณ์ประชาชนและพระสงฆ์ในพื้นที่อำเภอโพธิ์ตากจังหวัดหนองคายจะเห็นในเรื่องของการแสดงถึงความ มีน้ำใจของพระภิกษุสามเณรภายในวัดที่มีต่อพสกนิกรเช่นการช่วยเหลือในเรื่องของกำลังเงินและกำลังทรัพย์ เช่นการให้หีบยืมเข้าของของทางวัดกรณีผู้ที่ประสบปัญหาในเรื่องของคุณภาพชีวิตในขณะเดียวกันพระสงฆ์ที่ มีในเรื่องของคุณภาพชีวิตที่มีความแตกต่างกันก็มีการช่วยเหลือเป็นลักษณะของการช่วยเหลือน้ำใจในสิ่งที่ขาด หายเช่นการช่วยเหลือในเรื่องของการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดการช่วยเหลือในเรื่องของข้าวปลาอาหารเป็นการให้ ทานไปในตัวบางวัดมีสภาพเศรษฐกิจที่มีความคล่องและบางวัดมีสภาพเศรษฐกิจที่ไม่ค่อยดีจำเป็นต้องอาศัย คณะสงฆ์เข้ามาดูแลเพื่อที่จะทำให้วัดนั้นมีศักยภาพ

2) เมตตาวาจากรรม คือ ภิกษุ และสามเณรทั้งหลายพึงกล่าววาจาที่ประกอบขึ้นด้วยเมตตา ได้แก่ การพูดวาจาที่เป็นคำสัตย์ คำจริง คำสมานสามัคคีด้วยคำไพเราะ น่าฟัง และคำที่มีประโยชน์ภายใต้พื้นฐาน ที่มาจากความเมตตา และจิตอันบริสุทธิ์ต่อคนที่ตนพูดด้วย และคนที่พูดถึง พูดต่อหน้าอย่างไร ลับหลังก็ต้อง พูดอย่างนั้น ลับหลังพูดอย่างไร ต่อหน้าก็ควรพูดอย่างนั้นในด้านวาจากรรมเป็นเรื่องของการสื่อสารการใช้คำพูด ไม่ว่าจะป็นการใช้คำพูดระหว่างพระสงฆ์ด้วยกันเองมีการระมัดระวังเรื่องของการใช้คำพูดที่มีความรุนแรงโดย ใช้ในเรื่องของสัมมาวาจา 4 เข้ามาจับคือไม่พูดคำหยาบคำเพ้อเจ้อคำส่อเสียดคำนินทาผู้อื่นแต่เน้นในเรื่องของ การสิ่งที่พูดแล้วเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมโดยรวมในลักษณะของการใช้ คำพูดในด้านของพระสงฆ์ที่มีการอบรมผ่านโครงการการประชุมพระสังฆาธิการต้องเน้นเรื่องของการความเข้าใจ และความกลัวต่อความผิด

3) เมตตาโมกขกรรม คือ ภิกษุ และสามเณรทั้งหลายพึงระลึกในจิตที่มีเมตตา ได้แก่ การตั้ง ความรู้สึกในคนและสัตว์ทั้งหลายว่า ชีวิตแต่ละชีวิตไม่ต้องการความทุกข์ แต่ต้องการความสุขฉันทิ เพราะฉะนั้นขอให้บุคคลนั้นๆ ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ประทุษร้ายกัน ให้แต่ละคนอยู่ดีมีสุขตามสมควรแก่ฐานะของตน เมื่อจะคิดถึงใครก็ตามไม่ได้จำเพาะเจาะจงว่า เป็นภิกษุสามเณร เท่านั้น ให้คิดถึงกันด้วยเมตตา และพร้อมที่จะแสดงออกทางกาย ทางวาจา ทั้งต่อหน้า และลับหลังบุคคล เหล่านั้นประเด็นนี้จะเน้นในเรื่องของการทำสมาธิหรือการฝึกสมาธิเพื่อที่จะทำให้เกิดความคิดในด้านดีหรือการ จดจ่ออยู่กับสิ่งที่ดี ๆ

4) สาธารณโภคี คือ ภิกษุ และสามเณรทั้งหลาย พึ่งแบ่งปันภัตตาหารหรือสิ่ง ของของตนให้แก่ เพื่อนภิกษุสามเณรด้วยกัน พึ่งละเว้นจากความเห็นแก่ตัวไม่แบ่งปันผู้อื่น คือ หลักการอยู่ร่วมกันของพระภิกษุ สามเณรนั้น ต้องรู้จักเที่ยวบิณฑบาตอาหารจากชาวบ้านผู้มีจิตศรัทธา เป็นการได้อาหารมาในทางที่ชอบธรรม แต่ว่าการได้ปัจจัย 4 นั้น คนเรามีวาสนาบารมีไม่เหมือนกัน บางคนได้มากจนเหลือกินเหลือใช้ บางคนได้น้อย จนไม่ค่อยพอกินพอใช้ เพราะฉะนั้นคนที่ได้ลาภผลมาในทางที่ชอบมาก จึงต้องแสดงออกซึ่งทางกายกรรมทาง วชิกรรม ที่สะท้อนมาจากใจ ด้วยการเอื้อเฟื้อแบ่งปันเป็นการสงเคราะห์ อนุเคราะห์ เฉลี่ยความสุขให้แก่กัน

5) สีสสามัญญตา คือ ภิกษุ และสามเณรทั้งหลาย พึ่งรักษาศีลให้บริสุทธิ์เสมอกัน เนื่องด้วยการอยู่ ร่วมกันของพระภิกษุ สามเณรนั้น ก็เป็นสังคมหนึ่งที่คล้ายกับฆราวาส มีผู้มากบ้าง และมีผู้น้อยบ้าง แต่ถ้าไม่มี ปัญหาเรื่องการประพฤติปฏิบัติแล้ว ย่อมเป็นที่ยอมรับนับถือของผู้ที่เกี่ยวข้องกันแม้จะเป็นเพื่อนรักร่วมใจกัน ถ้าคนหนึ่งละเมิดศีลที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้จะกลายเป็นที่รังเกียจ ดูหมิ่นของเพื่อนภิกษุสามเณร ด้วยกัน การอยู่ร่วมกันโดยปกติสุขที่ประสงคจะเกิดขึ้นไม่ได้

6) ทิฎฐิสามัญญตา คือ ภิกษุ และสามเณรทั้งหลาย พึ่งมีความเห็นร่วมกัน และเคารพความเห็น ของผู้อื่นเสมอ ไม่พึงวิวาทกันเอง เพราะเพียงความเห็นที่ไม่ตรงกัน โดยในฐานะของภิกษุในพระพุทธศาสนา ถ้าเป็นความเห็นเกี่ยวกับวินัย ก็ต้องเอาวินัยเป็นมาตรฐานกำหนดตัดสินว่า ความเห็นของใครถูกต้องหรือไม่ ถูกต้อง ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับธรรมะก็ตรวจสอบเทียบเคียง สอบทานหลักธรรมะว่า ข้อนี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดง ไว้อย่างไร แล้วก็หาจุดกลางทางความคิดมาพบกัน แต่บางอย่างเป็นเรื่องของกิจการงาน

อภิปรายผลการวิจัย

การบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคายด้านการ ปกครอง ได้แก่ มีการจัดทำระบบบัญชีรายรับ-รายจ่ายเพื่อให้เกิดการบริหารงบการเงินคล่องตัวมีการจัด ประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่อชี้แจงกฎระเบียบตามวาระต่างๆ ภายในวัดมีการเข้าร่วมประชุมพระสังฆาธิการ ตามวาระที่ผู้บัญชาเหนือตนจัดให้มีการประชุม

ด้านการศาสนศึกษา ได้แก่ มีการจัดสรรรางวัลให้นักเรียนที่สอบได้ตามโอกาส เช่น สอบได้ บาลี นักธรรมอื่นๆมีการให้รางวัลและยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลีและแผนกสามัญญให้มี ขวัญกำลังใจมีการจัดสรรงบประมาณเงินให้กับการเรียนการสอนนักธรรม บาลี และปริยัติ อย่างทั่วถึง

ด้านการศึกษาสงเคราะห์ได้แก่ มีการช่วยเหลือด้านทุนการศึกษาเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษาที่มีความ เดือดร้อนมีการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพขั้นพื้นฐานเพื่อส่งเสริมอาชีพท้องถิ่นมีการจัดตั้งหรือสนับสนุน โรงเรียนอบรมเด็กก่อนเกณฑ์

ด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ได้แก่ มีการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนามีการจัดให้มีพระธรรมทูตหรือธรรมจาริกอบรมสั่งสอนแก่ชาวบ้านมีการจัดตั้งหรือสนับสนุนโรงเรียนอบรมเด็กก่อนเกณฑ์

ด้านการสาธารณูปการ ได้แก่ มีการจัดสาธารณูปโภคภายในวัด เช่น น้ำ ไฟฟ้า ข้าวของเครื่องใช้ต่างมีการวางแผนในการก่อสร้างอาคารเสนาสนะภายในวัดอย่างเป็นระบบมีการช่วยกันดูแลศาสนสถานอยู่ตลอดเวลา

ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ มีการจัดทำถนนภายนอกวัดให้สะดวกแก่การสัญจรไปมาระหว่างวัดกับชุมชนมีการให้ความร่วมมือกับชุมชนเพื่อช่วยงานสังคมมีการดำเนินการก่อสร้างที่อำนวยความสะดวกแก่ชาวบ้านที่เข้ามาทำบุญในวัด เช่น ศาลาพักผ่อน ที่จอดรถ ที่ปฏิบัติธรรม ห้องน้ำ เป็นต้น

ซึ่งผลการวิจัยได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูไพโรจน์ภัทรคุณ (วิโรจน์ ภททปญโญ) ศึกษาภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐมผลการวิจัยพบว่า 1. ด้านคุณลักษณะของภาวะผู้นำ เจ้าอาวาสควรที่จะให้ความสำคัญกับการเข้าร่วมประชุมตามมติมหาเถรสมาคมทุกครั้ง เมื่อมีการจัดประชุมขึ้น เจ้าอาวาสควรที่จะจัดประชุมเพื่อชี้แจงข่าวสารการประชุมหรือเพื่อชี้แจงกฎระเบียบภายในวัด และใช้พระธรรมวินัยในการดูแลควบคุมพระภิกษุสามเณร เพื่อความเรียบร้อยดีงามของหมู่คณะทุกเดือน 2. ด้านศาสนวัตถุ เจ้าอาวาสควรวางแผนในการใช้พื้นที่เนื้อที่ในอนาคตข้างหน้า อาจจะมีการขยับขยายหรือใช้พื้นที่เพื่อจัดกิจกรรมต่างๆ และไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรื้อถอน ขยับขยายในภายหลัง 3. ด้านศาสนบุคคล เจ้าอาวาสควรที่จะเข้มงวดกวดขันในการรับบุคคลที่จะเข้ามาบรรพชาอุปสมบท รวมไปถึงลูกศิษย์วัด เพื่อป้องกันบุคคลที่หนีความผิดทางกฎหมายหรืออาจเป็นบุคคลอันตรายต่อพระพุทธศาสนาได้พร้อมทั้งสอดส่องดูแลความประพฤติ และควรมีกฎระเบียบที่ชัดเจนเพื่อให้พระภิกษุและสามเณรประพฤติตามอย่างเคร่งครัด 4. ด้านศาสนพิธี เจ้าอาวาสควรคำนึงถึงความถูกต้องและเหมาะสมกับกิจกรรมบางอย่างที่จัดขึ้นตาม วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาบ้าง หรือเทศกาลตามประเพณีต่างๆ และเจ้าอาวาสควรที่จะกวดขันในเรื่องของมีนเมาและอบายมุขทั้งหลายทั้งปวง เพราะพื้นที่วัดเป็นที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่ปลูกฝังพระธรรมคำสั่งสอนเพื่อให้ประชาชนเป็นคนมีศีลธรรม 5. ด้านการศึกษาอบรม เจ้าอาวาสควรที่จะกระตือรือร้นในเรื่องของการสนับสนุนพระภิกษุสามเณรเรียนพระปริยัติสายสามัญ รวมไปถึงการศึกษานักธรรมและจะต้องให้พระภิกษุสามเณรเข้าใจอย่างแท้จริง และนำไปปฏิบัติอย่างไม่ละเลย เมื่อในวัดมีความเข้มแข็งแล้วจะได้กระจายไปสู่ประชาชน จะทำให้สังคมไม่เสื่อมไปมากกว่านี้ 6. ด้านปัจจัยการบริหารงานของเจ้าอาวาส เจ้าอาวาสจะต้องเป็นหลักสำคัญในการประสานงานหรือดำเนินงานภายในวัด ทั้งในการชี้แจงแนวทาง และจัดตั้งหน่วยงานให้กับบุคคลที่มีความสามารถ เพื่อความเรียบร้อย และลดปัญหาในงานนั้นๆ 7. ด้านการบริหารงานบุคคล เจ้าอาวาส ควรมีการคัดกรองบุคคลที่มีความสามารถในการทำงาน ให้ตรงกับความสามารถของบุคคลกร เจ้าอาวาสจะต้องให้พระภิกษุ สามเณรในวัดมีส่วนร่วมในการทำงาน และควรมีการจัดประชุมชี้แจงงานทั้งพระภิกษุและ

คณะกรรมการให้เข้าใจ และให้ทำงานร่วมกันเพื่อยังความสามัคคีวัดกับประชาชน พร้อมทั้งหน่วยงานและองค์กรอื่นๆ ให้มีส่วนร่วมด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

ควรที่จะปรับเชิงรุกให้มากขึ้นโดยเฉพาะด้านศาสนศึกษา และด้านศึกษาสงเคราะห์ ศาสนศึกษาควรให้ความสำคัญ เอาใจใส่ สร้างแรงจูงใจในการเรียนบาลี ทั้งทางโลกและทางธรรม เพื่อนำไปประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดี ศึกษาสงเคราะห์ ควรมีหลักธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจบุคคล คือ สังคหวัตถุ 4 เพื่อให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด ส่วนการปกครอง ต้องยึดแนวทางการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเป็นหลักพร้อมกฎระเบียบ พระราชบัญญัติ กฎหมายการเมือง การรับคนมาบวชก็ต้องมีการคัดกรองความเหมาะสม ไม่ให้เกิดความเสียหาย การเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีการวางแผนเรียนรู้ด้วยสื่อที่หลากหลายมีความทันสมัย ต้องมีการฝึกอบรมเป็นวิทยากรทุกๆปี สาธารณูปการ มีการปรับปรุงบูรณะซ่อมแซมอย่างต่อเนื่อง ปรับปรุง ภูมิทัศน์ ในบริเวณวัดให้มีความร่มรื่น สุขสงบเย็น สะอาด การสาธารณสงเคราะห์ ช่วยเหลือประชาชน อย่างเต็มความสามารถ

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ทั้ง 6 ด้านดีขึ้น แต่ควรทำอย่างจริงจัง ใส่ใจในแต่ละด้านให้มากกว่านี้ จะทำให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคาย มีแนวโน้ม หรือ หลักการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคาย ที่ดีขึ้นในอนาคต

ในด้านสังคมสงเคราะห์ช่วยเหลือประชาชนของคณะสงฆ์อำเภอโพธิ์ตากจังหวัดหนองคายนั้นก็ถือว่ามีความสำคัญเพราะประชาชนให้ความสำคัญในเรื่องของการช่วยเหลือในด้านต่างๆไม่ว่าจะเป็นกองทุนที่เกิดขึ้นระหว่างวัดบ้านชุมชนการช่วยเหลือในเรื่องของการให้ยืมสิ่งของของภายในวัดเพื่อที่จะอำนวยความสะดวกให้ประชาชนนั้นเป็นการแบ่งเบาภาระในกิจกรรมงานบุญงานประเพณีต่างๆทั้งของส่วนรวมและของส่วนตัวก็ถือว่าเป็นการแบ่งเบาภาระให้กับประชาชนได้เป็นอย่างดี

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาวิเคราะห์การบริหารงานคณะสงฆ์ในระดับเจ้าอาวาส และเจ้าคณะตำบลในเขตอำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคาย ทั้งฝ่ายมหานิกายและธรรมยุต

2. การศึกษาเชิงวิเคราะห์วิธีสืบทอดให้คนมาบวชในพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น ในแต่ละจังหวัดทั้งมหานิกายและธรรมยุต

3. ควรศึกษาการปกครองโดยอาศัยหลักธรรมของคณะสงฆ์จังหวัดหนองคายเพื่อสร้างองค์ความรู้และรูปแบบการใช้หลักธรรมที่ช่วยส่งเสริมความศรัทธาของประชาชนให้มากขึ้น

4. ควรศึกษารูปแบบการศึกษาที่มีความเหมาะสมกับพระสงฆ์ทุกระดับเพื่อที่จะเป็นการสร้างรูปแบบการเรียนของพระสงฆ์ให้มีความน่าศรัทธาและเป็นผู้ดำเนินการส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญก้าวหน้าเป็นรูปธรรม

5. ควรศึกษาพระสงฆ์กับสังคมสงเคราะห์เพื่อสร้างความสามัคคีระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน

เอกสารอ้างอิง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 16).

กรุงเทพมหานคร: เอส. รีนดิง แมสโปรดักส์

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2550). *คู่มือวิชาการโครงการอนุรักษ์วัด*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สัมภาษณ์ พระครูปัญญาวรรณวัตร. ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอโพธิ์ตาก. วัดบ้านกาม บ้านกาม ตำบลโพนทอง อำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคาย 43130. สัมภาษณ์วันที่ 12 มีนาคม 2564.

สัมภาษณ์ พระครูจันทธรรมโสภิต. ตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอโพธิ์ตาก. วัดอรัญญา บ้านโพธิ์ตาก ตำบลโพธิ์ตาก อำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคาย 43130. สัมภาษณ์วันที่ 12 มีนาคม 2564.

สัมภาษณ์ พระครูกันตคุณาจารย์. ตำแหน่ง จต.โพนทอง เขต 2. วัดตาหมู บ้านโพนทอง ตำบลโพนทอง อำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคาย 43130. สัมภาษณ์วันที่ 12 มีนาคม 2564.

สัมภาษณ์พระครูโพธิธรรมานุสิฐ. ตำแหน่ง จต.โพธิ์ตาก. วัดศรีสังวร บ้านนาฝาก ตำบลโพนทอง อำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคาย 43130. สัมภาษณ์วันที่ 12 มีนาคม 2564.